

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM, FAN VA
INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI ABU RAYHON BERUNIY
NOMIDAGI URGANCH DAVLAT UNIVERSITETI

“QURILISH VA ARXITEKTURA SOHASIDAGI INNOVATSION
G'OYALAR, INTEGRATSIYA VA TEJAMKORLIK”

УРГЕНЧСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ АБУ РАЙХАНА БЕРУНИ

РЕСПУБЛИКАНСКАЯ
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ
«ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ, ИНТЕГРАЦИЯ
И ЭКОНОМИКА В ОБЛАСТИ
СТРОИТЕЛЬСТВА И АРХИТЕКТУРЫ»

IN THE NAME OF
ABU RAYHAN BERUNI
URGANCH STATE UNIVERSITY

“INNOVATIVE IDEAS, INTEGRATION,
AND ECONOMY IN THE FIELD OF
CONSTRUCTION AND
ARCHITECTURE”
SCIENTIFIC AND PRACTICAL
REPUBLICAN CONFERENCE

MAVZUSIDAGI RESPUBLIKA
ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA
1-TO'PLAMI

TASHKILIY QO‘MITASI:

RAIS:

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti rektori v.v.b.,
professor - **S.U. Xodjaniyazov**

HAMRAISLAR:

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti ilmiy ishlar va
innovatsiyalar bo‘yicha prorektori, PhD, dotsent - **Z.Sh. Ibragimov**

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti xalqaro hamkorlik
bo‘yicha prorektori, f-m.f.d., professor - **G‘.U. Urazboyev**

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti, Texnika fakulteti
dekani, f-m.f.n., dotsent - **M.Q. Qurbanov**

Toshkent davlat transport universiteti, Avtomobil yo‘llari muhandisligi
fakulteti dekani, t.f.d., professor - **A.X. Urokov**

Xorazm viloyati Qurilish va uy-joy kommunal xo‘jaligi boshqarmasi, Urganch
tuman bosh arxitektori - **R.B. Matmurotov**

ILMIY KOTIB:

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti, “Qurilish”
kafedrası dotsenti, PhD - **A.A. Qutlijev**

TASHKILIY QO‘MITA A‘ZOLARI:

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti yoshlar masalalari
va ma‘naviy-ma‘rifiy ishlar bo‘yicha prorektori, PhD, dotsent - **D.I. Ibadullayev**

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti moliya-iqtisod
ishlari bo‘yicha prorektori - **A. Atajanov**

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti “Qurilish”
kafedrası mudiri, t.f.n., dots. – **Q.K. Axmedov**

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universiteti “Arxitektura”
kafedrası mudiri **R. Palvanov**

t.f.d., prof., R. Raximov, t.f.d., prof., B.Raxmonov, t.f.n., dots., K.Kuryozov, i.f.n., dots., N. Sattorov, a.f.n., dots., M. Setmamatov, a.f.f.d., dots., S. Atoshev, a.f.f.d., Sh. Abdullayeva, dots., Sh. Xo‘janiyozov, t.f.f.d., S. Sultanova, A. Atamuratov, A. Seyitniyozova, N. Kariyeva, S. Rajabov, S. Yusufov, A. Sobirov, X. Madirimov, X. Radjabov, I. Bekturdiyev, B. Radjapov, A. Xodjayazov, A. Matkarimov, M. Djumanazarova, R. Nafasov, Sh. Navruzov, Y. Tadjiyev, R. Sovutov, A. Samandarov, L. Yusupova, Sh. Masharipov, H. Bekchanov, D. Shalikarova, S. Nurmuhammedov, I. Matnazarov, Q. Soburov, K. Yuldashev, A. Bobojonov, Sh. Nurimetov, H. Masharipova, S. Qurambayev, M. Ashurova, A. Shomurotov.

ILMIY-TEXNIK ANJUMAN DASTURIY QO‘MITASI:

Rais: “ARXITEKTURA, QURILISH, DIZAYN” ilmiy-amaliy jurnalining bosh muharriri, i.f.d., prof. **Nurimbetov Ravshan Ibragimovich**

Abu Rayhon Beruniy nomidagi Urganch davlat universitetida 2025 yil 15-16-sentabr kunlari “Qurilish va arxitektura sohasidagi innovatsion g‘oyalar, integratsiya va tejamkorlik” mavzusidagi respublika miqyosidagi ilmiy va ilmiy-texnik konferensiya materiallari kiritilgan.

To‘plamga kiritilgan maqolalar mazmuni, ilmiy salohiyati va keltirilgan dalillarning haqqoniyligi uchun mualliflar mas’uldirlar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 1-maydagi "O'zbekiston Respublikasida turizmni jadal rivojlantirishga qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi farmoni. Batafsil: <https://lex.uz/ru/docs/-4143188>
2. Khashimov, Sherakhon Jurakhanovich (2 0 2 0) " P I L G R I M A G E T O U R I S M I N U Z B E K I S T A N : P R O B L E M S A N D S O L U T I O N S , " Electronic Research journal of Social Sciences and Humanities: V.2: Iss.1,P.8
3. Mirodil Mirvaxidovich Haydarov, Abduqodirov Jasurbek Jonyigit o'g'li "O'zbekistonda ziyorat turizmi rivojlanishi: Hamkorlik va istiqbolli rejalar" Ислом тафаккару илмий-маърифий, диний-маданий, ахборот нашри 02.03.2021 йил
4. Raximov K.Dj. Istoriya razvitiya landshaftnoy arxitektury Uzbekistana i sovremennyye tradisii. – Samarkand: SAMGASU, 2020.
5. Рўзинов Б., Ражабова С., Исмоилов Ю., Қосимов А. Наманган вилояти маданий мероси. "Наманган", 2013 й. 113-б.

QUYI AMUDARYO VA BUYUK IPAK YO'LI BO'YIDAGI NOYOB TARIXIY OBIDALAR VA ULARNING KELAJAKDA TURIZM RIVOJIGA TA'SIRI

Shnekeev Jumabay Kalimbetovich

Qoraqalpoq davlat universiteti arxitektura fanlari doktori(DSc), dotsent

Kosbergenova Nargiza Maxset qizi

Qoraqalpoq davlat universiteti tayanch doktoranti

Annotatsiya

Maqola Qoraqalpog'iston hududida joylashgan noyob tarixiy obidalarga bag'ishlangan bo'lib, ularning karvon yo'llari bilan bog'liqligi va turizmdagi ahamiyatiga alohida e'tibor qaratilgan. Tuproq qal'a, Ayaz qal'a, Jampiq qal'a, Mizdakxon, Chilpiq kabi eng muhim arxeologik obiektlar ko'rib chiqiladi. Bu yodgorliklar hududning Buyuk Ipak yo'li bilan bog'liq tarixiy va madaniy merosini aks ettirib, mahalliy turizmni rivojlantirishda muhim o'rin tutadi. Maqolada

Qoraqalpog'istonning barqaror iqtisodiy o'sishi uchun asos bo'lishi mumkin bo'lgan madaniy, ekologik, arxeologik va diniy turizmni rivojlantirish, shuningdek, tarixiy yodgorliklarni kelajak avlodlar uchun saqlab qolish istiqbollari yoritilgan.

Аннотация

Статья посвящена уникальным историческим памятникам, расположенным на территории Каракалпакстана, уделяя особое внимание их связи с караванными путями и значению в туризме. Рассматриваются такие важнейшие археологические объекты, как Тупрок-кала, Аяз-кала, Жампык-кала, Миздакхан, Чилпик. Эти памятники отражают историческое и культурное наследие региона, связанное с Великим шелковым путем, и играют важную роль в развитии местного туризма. В статье освещаются перспективы развития культурного, экологического, археологического и религиозного туризма, которые могут стать основой для устойчивого экономического роста Каракалпакстана, а также сохранения исторических памятников для будущих поколений.

Abstract

The article is dedicated to unique historical monuments located in the territory of Karakalpakstan, paying special attention to their connection with caravan routes and importance in tourism. The most important archaeological sites, such as Toprak-kala, Ayaz-kala, Jampyk-kala, Mizdak-khan, and Chilpik, will be examined. These monuments reflect the historical and cultural heritage of the region associated with the Great Silk Road and play an important role in the development of local tourism. The article highlights the prospects for the development of cultural, ecological, archaeological, and religious tourism, which can serve as a basis for the sustainable economic growth of Karakalpakstan, as well as the preservation of historical monuments for future generations.

Kalit so'zlar

Quyi Amudaryo, Buyuk ipak yo'li, tarixiy yodgorliklar, arxeologiya, madaniy meros, karvon yo'li

Ключевые слова

Нижняя Амударья, Великий шелковый путь, исторические памятники, археология, культурное наследие, караванный путь

Keywords

Lower Amu Darya, Great Silk Road, historical monuments, archaeology, cultural heritage, caravan route

Kirish

Jahonda turizm milliy iqtisodiyotlarni rivojlantirishning ustuvor yo‘nalishiga aylanib bormoqda, ish o‘rinlari sonining ko‘payishini va buning natijasida aholi daromadlarining oshishini ta‘minlamoqda. Turizm sohasi jadal sur‘atlar bilan rivojlanmoqda. Turizm, ayniqsa, qulay tabiiy-iqlim sharoitlari, rekreatsion imkoniyatlari va madaniy-tarixiy yodgorliklari bilan ajralib turadigan mamlakatlar uchun milliy daromadni oshirishning istiqbolli va samarali manbaidir.[1].

Asosiy qism

Markaziy Osiyo mintaqasi noyob turistik resurslarga ega bo‘lib, iqtisodiyotning ushbu tarmog‘ini rivojlantirishning ulkan salohiyati bilan ajralib turadi. Markaziy Osiyoda turizmning hozirgi holatini o‘rganish tobora dolzarb bo‘lib bormoqda, bu yerda turistik resurslar ushbu mamlakatlarning milliy boyligining bir qismiga aylanish uchun barcha imkoniyatlarga ega [2].

Quyi Amudaryo Markaziy Osiyoning muhim geografik mintaqalaridan biri bo‘lib, boy tarixiy va madaniy merosga ega. Bu mintaq Sharq va G‘arbni bog‘lovchi Buyuk Ipak yo‘lining muhim qismi bo‘lib xizmat qilgan. Daryo sohillari va unga tutash hududlarda ko‘plab noyob tarixiy obidalar joylashgan bo‘lib, ular savdo va madaniy aloqalarni rivojlantirishda muhim rol o‘ynagan. Bu hududni kesib o‘tgan karvon yo‘llari turli sivilizatsiyalar o‘rtasida bog‘lovchi halqaga aylanib, madaniy almashinuv, savdo-sotiq va ma‘naviy o‘zaro anglashuv uchun qulay sharoit yaratgan.

Tuproqqal’a yodgorligi Qoraqalpog‘iston Respublikasida Qo‘ng‘irot shahridan 5-6 km janubi-sharqda, Qo‘ng‘irot - Beyneu avtomobil yo‘lining janubiy tomonida, Dovut ota qabristoni yaqinida joylashgan. Shahar unchalik katta emas, lekin qal’a devorlari mustahkam qurilgan. Shaharning asosiy qismi to‘rtburchak (125x105 m) bo‘lib, tabiiy balandlikda joylashgan. Tashqi dushmandan himoyalaniş uchun shahar atrofida xandaq qazilgan. Yodgorlik birinchi marta 1946-yilda S.P.Tolstov boshchiligidagi Xorazm arxeologik-etnografik ekspeditsiyasi tomonidan o‘rganilgan va arxeologik xaritaga kiritilgan. Yodgorlik atrofidan olingan materiallarga ko‘ra, bu yerda IX-XIV asrlarda odamlar yashagan, degan xulosaga

kelish mumkin. Shundan so'ng Xorazm arxeologik-etnografik ekspeditsiyasi xodimi Ya.G'.G'ulomov suv tarmoqlari sohasida izlanishlar olib borib, bu IX-X asrlarga oid ko'chmanchilar shahri degan xulosaga kelgan. Yodgorlik Xorazmning shimoliy chegarasidagi muhim savdo va hunarmandchilik markazlaridan biri, shuningdek, Buyuk Ipak yo'lida Sharqiy Yevropa va O'rta Osiyoni bog'lovchi tranzit punkti bo'lgan [3].

Xorazmning poytaxti bo'lgan qadimiy shahar o'zining monumental binolari, saroylari, ibodatxonalari va qal'a devorlari bilan mashhurdir.

Ayaz qal'asi. Ushbu yodgorlik qal'asi Sulton Uvays tog'ining sharqiy qismi yaqinida joylashgan. U ikki qatorli devorlar bilan o'ralgan edi. Yodgorlik devorlari ichida qurilish izlari yo'q. Harbiy ahamiyatga ega bo'lgan yodgorlik milodiy II-IV asrlarda qurilgan bo'lib, tashqi xavf paytida qal'a vazifasini bajargan. Bunday funksional vazifani yuqorida qayd etilgan Go'zali qir yodgorligida ko'rdik. Qal'a viloyatni sharqdan keladigan dasht qabilalari xavfidan himoya qilish uchun ham xizmat qilgan. Bu yodgorlikdan tashqari, bu yerda eramizning II asriga oid Ayoq qal'a II va Ayoq qal'a III kabi qishloq manzilgohlari joylashgan (Nerazik, 1976). Bu yodgorliklar ixcham va mustahkam bo'lib, mudofaa uchun qurilgan. Ularning atrofida qishloq uylari va ekin maydonlari joylashgan. Ayni paytda bu yerda Xorazm sivilizatsiyasi tarixini aks ettiruvchi "Ayoq qal'a" sayyohlik majmuasi faoliyat ko'rsatmoqda [4].

Jampiq qal'a - miloddan avvalgi IV asrdan milodiy XIV asrgacha mavjud bo'lgan shaharcha bo'lib, unda Sharq va G'arbdan ko'plab artefaktlar topilgan, bu uning Amudaryodagi savdo markazi va porti sifatidagi rolini ta'kidlaydi.

Chilpiq - miloddan avvalgi I-milodiy I asrlardagi zardushtiylik "sukunat minorasi," ulkan arxitektura (diametri taxminan 65 m, balandligi 15 m gacha). Uning me'moriy ahamiyati qadimgi Xorazmning madaniy ramzlari va marosimlarining o'ziga xosligi bilan mustahkamlanadi.

Mizdaxkan - Qoraqalpog'istondagi IX-XII asrlarga oid arxeologik majmua bo'lib, mintaqaning me'moriy tiklanishi va madaniy o'zgarishlarini aks ettiruvchi chuqur tarixiy va diniy ahamiyatga ega qal'alar va maqbaralarni o'z ichiga oladi.

Bu arxeologik yodgorliklar turizm rivojlanishiga o'z tasirini quyidagicha ko'rsatib kelmoqda:

- **Tarixiy va madaniy turizm:** Yodgorliklar hududning boy tarixi va madaniyati bilan tanishish, qadimiy xalqlarning hayoti va urf-odatlari bilan tanishish uchun noyob imkoniyat yaratadi.

- **Arxeologik turizm:** Qadimgi shaharlar, saroylar, ibodatxonalar va boshqa inshootlar qoldiqlarini ko'rish, shuningdek, arxeologik qazishmalarda ishtirok etish imkoniyati.

- **Diniy turizm:** Zardushtiylik, buddaviylik, islom kabi turli dinlar bilan bog'liq joylarni ziyorat qilish.

- **Ekologik turizm:** Amudaryo deltasi bo'ylab sayohatlar, hududning noyob tabiati va hayvonlari bilan tanishish.

Turizmni rivojlantirish uchun quyidagi zarur qadamlarni taklif sifatida ko'rsatish mumkin:

- **Infratuzilmani rivojlantirish:** Yo'llar, mehmonxonalar, restoranlar, sayyohlik markazlari, muzeylar va sayyohlarning qulay yashashi uchun zarur bo'lgan boshqa obiektlarni qurish.

- **Yodgorliklarni saqlash va ta'mirlash:** Yodgorliklarni ehtiyotkorlik bilan ta'mirlash, ularni kelajak avlodlar uchun saqlab qolish va sayyohlar uchun yanada jozibador qilish kerak.

Xulosa

Xulosa sifatida aytish mumkinki, maqolada Qoraqalpog'iston hududidagi noyob tarixiy yodgorliklarning turizm taraqqiyotidagi o'rni chuqur yoritilgan. Tuproq qal'a, Ayaz qal'a, Jampiq qal'a, Mizdakxon, Chilpiq kabi obidalar nafaqat hududning boy tarixiy-madaniy merosini namoyon etadi, balki Buyuk Ipak yo'li bilan bog'liq qadimiy aloqalarni ham tasdiqlaydi. Ularning turizm sohasida samarali foydalanilishi

hududning iqtisodiy barqarorligi va xalqaro nufuzini oshirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, maqolada ilgari surilgan madaniy, ekologik, arxeologik va diniy turizmni rivojlantirish bo'yicha istiqbollar kelajak avlodlarga meros sifatida yetib boradigan qadimiy obidalarni asrab-avaylash hamda mintaqaning turizm salohiyatini kengaytirishga yo'naltirilgan dolzarb vazifalar sifatida belgilab berilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Хетагурова В.Ш., Умаралиев Р.А. Кластерный подход при разработке стратегии развития туризма на постсоветском пространстве (на примере Республики Кыргызстан) // Современные проблемы сервиса и туризма. 2016. Т.10. №1. С. 27-38. DOI: 10.12737/17781
2. Хетагурова В.Ш. Открываем Центральную Азию: перспективы развития туризма по тропам Великого Шёлкового пути // УДК 332.1 DOI: 10.22412/1995-042X-11-6-2 // / Сервис в России и за рубежом. 2017. Т. 11. Вып. 6. С. 15-31. DOI: 10.22412/1995-042X-11-6-2.
3. Туребеков_М_,_Алимбетов_А_Результаты_изучения_Топрак_калы // Вестник Каракалпакского отделения Академии наук Республики Узбекистан, Нукус-2017г., 130-132 стр.
4. Kdirniyazov M.Sh., Kdirniyazov.O.Sh., Antik dáwir Xorezm tsivilazatsiya tariyxı // “Arxeologiya hám tariyx” qániygelikleri ushın. Oqıw – metodikalıq qollanba. Nókis, 2014j. 85 bet.
5. Xojaniyazov G'., Hakimniyazov J. “Qaraqalpaqstannıń ájayıp jeti esteligi” Nokis-2004. 95 bet
6. UNESCO Reports on Qoraqalpog'iston Monuments, 2023.
7. Qoraqalpog'iston Respublikasi Arxeologiya va Tarix Institutining 2020 yilgi hisoboti.
8. Tarixiy obidalar. Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi internet saytidan. <https://joqargikenes.uz/uz/category/eskiqalalar>
9. “O'zbekiston me'morligi tarixi” – A. Qodirov, Sh. Raxmatov.